

„Olyanok voltunk, mint az édestestvérek”

Törőcsik Mari Pilinszky Jánosról mesél Mészáros Mártonnak

Előbb fordul rosszra, mint jóra a dolog, tartja a régi magyar közmondás, és meg kell valljam, ez jut eszembe, amikor Törőcsik Mari, a Nemzet Színésze nem veszi fel a telefonját. A mobilszámán próbálom utolérni, de némi várakoztatás után csak állandó jelleggel vele tartózkodó ápolója, Amália szól bele. A nyilvánosságot idestova négy éve kerülő nagybeteg művész nem hajlandó interjút adni, nyilatkozni, mondja; a sajtóból is csupán régi kedves barátját, Szabó G. László felvidéki újságíró fogadta a lassan múló hónapokban. Törőcsik Mari nincsen jól, gyenge a hangja, sokszor fullad beszéd közben, de lehet vele beszélni; nehezen, de érteni a szavait. Talán nem szerénytelenség, ha itt megjegyzem, csak az változtatja meg az elgondolását, hogy régről ismerjük egymást, és gazdag életének egyik kulcsfigurájáról, Pilinszky Jánosról kérdezem. Magyarország egyik legszeretettebb és legtöbb kitüntetéssel elhalmozott művésze a velemi otthonából nyáron idézte fel emlékeit a XX. század jeles magyar költőjéről.

– *Ismert Pilinszky Jánoshoz való kötődése: nagyjából három évtizedes barátság és gyümölcsöző munkakapcsolat fűzte Önöket egymáshoz. Fel tudja idézni, mikor találkoztak először?*

– Egyáltalán nem tudom. Csak annyi biztos, hogy lett, és nem is távozott az életemből.

– *Az interneten fellelhető egy Pilinszkyről szóló dokumentumfilm-részlet, amelyben azt állítja, az 1950-es évek legvégén találkozhattak először.*

– Ha ezt mondtam, így lehetett. Nyolcvanöt éves leszek, ha a Jóisten akarja, s nem visz el egyetlen nyavalya, leginkább ez a fránya koronavírus. Gyenge vagyok, nehezemre esik a beszéd és az emlékezés, sokat pihenek. Nagyjából öt éve keresett meg Borda Máté, aki Pilinszkyről forgat egy nagyszerű dokumentumfilm-sorozatot, amiben rajtam kívül Jelenits István, Kurtág György és Sárközi Mátyás is megszólal. Emlékszem, ott is elmondtam azt a sokat idézett párbeszédet, ami egyszer régen megesett kettőnkkel. „Te, Mari, el tudnád-e képzelni, hogy egyszer belém szeretsz?” – kérdezte. Ismeri, mit mondtam?

– „Nem, soha.”

– Pontosan ezt! Mi mást mondhattam volna ennek az „örült spanyolnak”? Olyanok voltunk, mint az édestestvérek. Gyermeki tisztaság, ez volt a mi szeretetünk. A szeretet, ami összekötött minket egymással. Furcsamód, nem emlékszem a megismerkedésünk miértjére, helyszínére, de azt jól tudom, hogy amióta csak ismerem, barátom és testvérem volt.

Mészáros Márton felvétele

– Miként jellemezné Pilinszky Jánost, az embert?

– Életem legnagyobb barátjaként. Egy időben szinte naponta beszélünk. Rendkívül művelt, gondolkodó, önzetlen és megértő volt. A humora, amely gyakran öniróniával találkozott, páratlan volt. Olyan sokat jelentett, hogy a lányom, Teréz keresztapjának is őt kértem fel. 1979-ben otthagytam a Nemzetit, akkortól két évig megszakítás nélkül éltem Velemben, ahol most is vagyok. János volt olyan jó, hogy leköltözött hozzám, egy erdészeti tulajdonú házat bérelt ki. Esténként órákat átitalozva-dohányozva beszélgettünk a világ dolgairól a vidéki teraszomon. Ha kellett volna, mindent megtett volna értem. Egyszer fejre állt, hogy ezzel a mutatvánnyal próbálja vigasztalni az akkor valamiért szomorkodó Terézt, s így – ő fejen állva, a lányom szemben vele – beszélgettek egymással. Nem is volt konfliktusunk, csak az átkozott kávé miatt, mert János ipari mennyiségben fogyasztotta. Ha észrevette bentről, hogy az utcán közeledek felé, mindig eldugta, hogy még csak meg se lássam. Tudta, nagy veszekedés jár érte.

– És mit gondol Pilinszkyről, a költőről?

„Néha úgy érzem, szól hozzám a sorokon keresztül.”

– A század egyik legnagyobb költője volt. Valaha jól érzékeltem a lírát, szinte az ösztést, Weöres Sándortól Juhász Ferencig. Pilinszky higgadt látomásos mester volt,

kis és nagy formában is. Nem véletlen, hogy kora egyik legnagyobb angol nyelvű költője, Ted Hughes fordította angolra, s így bekerült a nemzetközi vérkeringésbe, sorra adták mint ünnepelet költőt Londonban, New Yorkban, Párizsban is. A francia fővárosban még egy amerikai néger színésznővel is összeismerkedett, akiről könyvet írt. (Az 1977-ben megjelent *Beszélgetések Sheryl Suttonnal* című kötetet a *Magvető* kiadó idén nyáron adta ki újra – M. M.) Közös nyelv nélkül is megértették egymás szavait. Fotózott, rajzolt, mindent kipróbáló művész volt. És levelet is úgy írt, hogy csak ámulni lehetett. Kidobtam mindet... bár ne tettem volna!

– *Törőcsik Mari kedvenc Pilinszky-versei* címmel hangoskönyv készült 2006-ban, de a *Vers mindenkinek* című televíziós műsorban is többször szavalt Pilinszky-művet. Mit jelent egy Pilinszky-szöveggel dolgoznia?

– Elmondani nem lehet. Érezni kell. A nagy magyar irodalomból egyáltalán senki nem hatott olyannyira rám, mint ahogyan János és egy másik barátom, Fejes Endre. Fuldokoltunk Maár Gyulával, ha azok ketten összekeverültek, mert az egyik átkozottul randán, a másik angyali szépen beszélt. De jó barátok voltak!

– *Tanultak egymástól?*

– Hogy ő tőlem tanult-e, nem tudom, de én igen. Leginkább a gondolkodás képességét. És máig hálás vagyok egy nagy ajándékért, amit Maár Gyulával közösen adtak nekem. Ez hármunk *Déryné, hol van?* című munkája, az 1970-es évek egyik legnagyobb európai művészfilmje, amiért a legjobb női alakítás díjával jutalmaztak a cannes-i filmszemlén.

– *Veszített-e Pilinszky bármit az értékéből, hiteléből az 1981-ben bekövetkezett halála óta?*

– Ugyan, szemernyit sem!

– *Felidézett az imént néhány közös emléket, de van-e bármi, amit még megosztana Pilinszkyről, akinek születése 100. évfordulója jövőre esedékes?*

– Nem tudok...éppen ma gondoltam rá. Egyszerre elfáradok, és nem tudok tovább gondolkodni, emlékezni. Most is elfáradtam. Csak annyit mondok, ilyen barátom nem volt, csak egy, a János. Az elmém kitörli a múltamat, de Pilinszkynek egy szűk társasággal, nagyjából öt-hét emberrel együtt, örök helye van az életemben. Jó sok ezer tisztelőjével, barátjával együtt a sírig kísértem, amikor olyan fiatalon elment, és az emléke velem lesz mindvégig. Néha úgy érzem, szól hozzám a sorokon keresztül. Valószínűleg így gondolkozhat minden olvasója, hiszen nagyon hat az emberre.